

Žemberová, Viera

Empatia pre "zjavenie" – Peter Darovec o Petrovi Pišťankovi

Slavica litteraria. 2021, vol. 24, iss. 1, pp. 160-163

ISSN 1212-1509 (print); ISSN 2336-4491 (online)

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/SL2021-1-17>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/144047>

License: [CC BY-SA 4.0 International](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/)

Access Date: 30. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Empatia pre „zjavenie“ – Peter Darovec o Petrovi Pišťankovi

Viera Žemberová (Prešov)

Peter Darovec: *On, Pišťanek*. Ilustrácie Danglár. Bratislava: Literárne informačné centrum, 2020. 271 s. ISBN 978-80-8119-125-1.

Na podloží hodnotiacich výpovedí a profilových náčrtov dobovej literárnej kritiky, predovšetkým so všeobecným a profesijným empatickým zámerom, hoci *post factum*, obnoviť a zosúladiť s kontextom a reáliami uzavretej tvorivej literárnej dielne Petra Pišťanka (1960–2015), s aktualizovanou dikciou dobovej slovenskej kultúrnej praxe, ktorá sa uplatňovala od deväťdesiatych rokov minulého storočia, sa Peter Darovec (1970) sústredil na rekonštrukciu, výklad a interpretáciu prozaických textov toho, koho obsahol v gnóme, „*Pišťanek písal pridobre na to, aby ho čítalo priveľa ľudí*“¹.

Publikácia Petra Darovca *On, Pišťanek* sa poznaním a dôvodením predovšetkým dobovej literárnej kritiky sústredila na osobnosť a literárnu tvorbu „*prelomového autora*“ deväťdesiatych rokov, ktorý bol a zostáva novátorský, provokatívny, vnáša do prózy novú poetiku (s. 8) a tým sa výrečne vypovedá o hodnote aj ambícii postrehov nielen dobovej literárnej kritiky, ale neskôr aj tých, ktorí sa spisovateľovi Pišťankovi venovali po tom, čo sa jeho dielňa natrvalo uzatvorila.

Návrat k Petrovi Pišťankovi prostredníctvom publikácie *On, Pišťanek* sa premenil zvoleným žánrom a naráciou na sugestívnu profesijnú (čas, priestor, forma) sceľujúcu literárnovednú „správu“ o prozaikovi a jej prostredníctvom predovšetkým na kultivovanú, sústredenú a komornú výpoveď o autorovi publikácie, o Petrovi Darovcovi.

Spôsob výberu obsiahnutého osobného a literárneho záberu zostáva latentne vymedzený reálnym časom pri výbere kompozičného „organizovania“ publikácie *On, Pišťanek*. Čas poskytol

Petrovi Darovcovi príležitosť opakovane spresňovať svoju narátorskú rolu aj metódu „pohybu“ po aktualizovanom fakte a po šírke uchovaného a dostupného materiálu o Petrovi Pišťankovi aj s prijímaním doplnkov, aj komentovaním detailov a po horizonte objasňovanými súvislosťami, ktoré navodili, alebo obnovili interpretačné návraty k jeho literárnej tvorbe.

Darovcova „rozprávačská“ prítomnosť v publikácii *On, Pišťanek* je spôsobom rozprávania o konkrétnom texte prozaika presvedčivá a voči budúceму čitateľovi naklonená, teda ústretová. Peter Darovec si zvolenou naráciou a dikciou porozumenia voči konkrétnemu autorovmu tvorivému javu a ním iniciovanému nazeraciemu zobrazovaniu, či inak podnecovanému problému, uchoval poslanie zorientovaného a dobre informovaného sprievodcu s tak užitočným nadhľadom voči času a reáliám v ňom obsiahnutým. Peter Darovec neopustí čitateľa na časom organizovanej ceste od raného Pišťanka k zrelému Pišťankovi, nech sú čitateľom zvolené okolnosti výberu autora alebo jeho textu, čitateľova osobná profesijná (ne)zdatnosť a iné podnety potrebné (nevýhnutné) na porozumenie „zjavu“ a sú venované v publikácii *On, Pišťanek* akokoľvek motivované, čitateľovi premyslene poskytnute Peter Darovec príležitosť sledovať po horizonte času, vzťahov aj následkov/dôsledkov tematizovaný subjekt. Pre tento postup sa Darovec rozhodol preto, aby čitateľ mohol zorientovane a s porozumením akceptovať spôsob, ale aj to, čo autor publikácie obnovuje *post factum* a využíva ako vhodnú reáliu na presvedčivý dôkaz či určujúci odkaz o tom, čo sa uzavrelo, ale vďaka záujmu čitateľov žije. Publikácia *On, Pišťanek* má – obrazne – čas pre svojho (nepoznaného) čitateľa a má čas na (porozumenie) interpretované

1 <https://dennikn.sk>; rozhovor Petra Darovca o Petrovi Pišťankovi v publikácii *On, Pišťanek* (2020) s Alexandrom Baloghom, ktorý zverejnil Denník N dňa 17. 4. 2020.

ho, komentovaného aj objasňovaného subjektu a prozaika Petra Pišťanka mimo jeho literárnej dielne.

Späť k stratégii naračného aj náučného postupu Petra Darovca, k jeho empatii voči všetkému a všetkým, čo sa pripoja k ním sprostredkovanému poznaniu tvorby a k šírke kultúrneho a osobnostného aj spoločenského záberu Petra Pišťanka. Za profesijnou a spoločenskou ambíciou Petra Darovca venovať sa Pišťankovi je zreteľná ústretovosť a „služba“ zosnovaná z porozumenia autorovi, preto sa publikácia „*primárne zameriava na kritickú interpretáciu autorových textov, nie na okolnosti jeho života*“, lebo „*to je cesta k presnejšiemu pomenovaniu osobitosti spisovateľa zásadne meniaceho tvár slovenskej literatúry*“ (s. 9); čo je dané tým, že „*prichádza čas pozrieť sa komplexnejším pohľadom na dnes už uzavretú tvorbu tohto inšpiratívneho prozaika prelomu 20. a 21. storočia*“ (s. 7). Napokon v tom je uložený primárny význam a možno aj úloha Darovcovej publikácie, „*ktorá sa pokúša práve a len o interpretáciu Pišťankových prozaických kníh*“ (s. 188).

Petrom Darovcom zvolená kompozícia publikácie sa podriadila reálnemu času spisovateľa aj jeho textu a v „tom“ jeho čase obnovuje sínusoidu aj objasňuje pričinením sa dobovej literárnej kritiky intenzite Pišťankovej prozaickej invencie a jedinečnosti. Na prebale vydania publikácie *On, Pišťanek* naznačil Peter Darovec pôsobenie latentného kľúča na kontakt s Pišťankovým literárnym svetom, ktorý sám obnovuje, vysvetľuje a sústreďuje sa na ďalší názor popri tom svojom, aby konštatoval: „*S nadhľadom a bez moralizovania písal o ľudskej povrchnosti, duchovnej vyprázdnenosti a intelektuálnej lenivosti, ale aj o manipulačných technikách moci.*“²

Na zorientovanie sa v metóde, ktorú zapojil do svojho konceptu objasnenia časových a univerzálnych daností Pišťankových prozaických textov, sa ako určujúca ukázala vstupná časť publikácie, je ňou Darovcova výpoveď *On, Pišťanek, v slovenskej literatúre. Namiesto úvodu*. Už v nej sa pozornosť sústredila na nosné časti publikácie, na žánrom

a konceptom odlišné texty *Rives of Babylon* (1991), *Mladý Dôň* (1993) a *Sekerou a nožom* (1999) tak, že bude, podľa Darovca, prevažovať menej závažný pohľad literárnej kritiky nad vážnym pohľadom literárnej histórie a teórie (s. 8), pozornosť sa bude venovať modifikácii príznačných prvkov autorovej poetiky i tematiky a štylistiky (s. 9), aby sa pripomenula osobitosť Pišťankovho svojského „*videnia sveta a jedinečná mierna jeho rozprávačského talentu*“, tak „*jednoduchého, priamočiareho, akčného a vtípného*“ (s. 11), pretože „*Jednotlivé knihy sa predstavujú v slede relatívne uzavretých, občas medzi sebou komunikujúcich interpretácií, ktoré sú radené podľa času, v akom jednotlivé skúmané prózy knižne vychádzali*“ (s. 9).

Darovcovo poznávacie univerzum, ktorému sa prispôsobí a zúčastní sa na pointovaní toho, čo vytvára časový úsek medzi tu a teraz aj vtedy, či potom sa napája na latentnú informáciu vymedzujúcu nekonvenčný status autora voči slovenskej spoločenskej a kultúrnej tradícii, do ktorej „*Pišťanek prišiel s novým konceptom spisovateľa – remeselníka, ktorý píše, aby ľudia zabávali*“ (s. 11). Pišťanek vedome do roly svojho konceptu autorstva, podľa Petra Darovca exponovaného „*plebejského gesta*“ (s. 11), zahrnul svojské videnie sveta, renesanciu invenčného literárneho rozprávačstva, ktoré je spontánne a impulzívne, nekonvenčnú tematiku a lexiku, svojrázne literárne typy, aby sa jeho próza presadila estetickou náklonnosťou a poetologickou inšpiráciou voči próze ukotvenej v šesťdesiatych rokoch a neobišli sa Pišťankove ironizujúce postoje k emblémovým textom autorov slovenskej prózy socialistického realizmu: „*Pišťankove prózy boli hneď od začiatku seabavedomou demonštráciou odlišnosti a nezávislosti od dobového kontextu umeleckej prózy. Jeho extrovertné písanie o jednoduchých a povrchných ľuďoch bolo vedomou ironickou konfrontáciou s hlbokým neomodernistickým skúmaním zákutí ľudskej duše*“ (s. 13).

Peter Darovec rozširuje a od textu k tomu nasledujúcemu pri interpretovaní upresňuje žánrové, poetologické, estetické a štylistické zázemie od debutu exponovanej Pišťankovej prózy z deväťdesiatych rokov relevantnými odkazmi na hru s textom, na hybridizáciu žánrov (populárnej) literatúry,

2 Prevzaté z prebalu vydania DAROVEC, Peter: *On, Pišťanek*. Bratislava: Literárne informačné centrum, 2020.

na intertextualitu a postmodernu, na nástroje a variácie obsiahnuté v komike, a to preto, lebo jednoducho mal „*schopnosť presného pozorovania životného štýlu a prejavov (vrátane jazykových) rôznych typov ľudí, ktorí sa predtým v slovenskej literatúre nevykytovali*“ (s. 16).

Dostredivým miestom Pišťankových próz je literárna postava. Peter Darovec sa jej posunom a ustupujúcej typovej intenzite a sujetovej príbojnosti venoval vo výklade troch častí (sériách, seriálovosti) románov s ústredným názvom *Rivers of Babylon*, 1991; *Rivers of Babylon 2. Drevená dedina*, 1994; *Rivers of Babylon 3. Fredyho koniec*, 1999, „*azda najčastejšie variovaným prvkom Pišťankových románov, noviel i poviedok je naratív o mladom mužovi z vidieka, ktorý prichádza do mesta za prácou i za úspechom. Niečo podobné sa vlastne podarilo aj samotnému Petrovi Pišťankovi*“ (s. 19). Napokon je to práve románová trilógia, na ktorej Darovec za podpory dobovej literárnej kritiky sleduje, objasňuje a dôvodí, ako sa práve nimi „*končia pre Pišťanka [...] produktívne deväťdesiate roky [...]. To najlepšie z Pišťanka sa dohralo [...] v rokoch 1991 až 1994...*“ (s. 170).

Peter Darovec na sérii troch románov venovaných trojici prototypov odlišných literárnych mužských postáv ako predstaviteľov premeny podložia a mocenského organizovania nového systému spoločnosti prežívajúcej deštrukciu a spamätávanie sa z krízy konštatuje i to, že sa prozaik „*zreteľne prihlásil k postmodernému záujmu o oblasť popkultúry, kde má seriálovosť svoje pevné miesto; a naopak, distancoval sa od „vysokej“ tradície neomodernistickej, ktorú pestujú*“ (s. 115) Petrom Pišťankom akceptovaní autori trilógií Vincent Šikula, Ladislav Ballek alebo Jarošove romány prepojené voľným pokračovaním.

Tak výraznú výkladovú a interpretačnú pozornosť ako debutu *Rivers of Babylon* a jeho pokračovaniam v častiach *Kniha veľkej zmeny Rivers of Babylon* (1991), *Kniha ako pokračovanie knihy Rivers of Babylon 2 alebo Drevená dedina* (1994) a *Kniha ako pokračovanie pokračovania Rivers of Babylon 3 alebo Fredyho koniec* (1999) venuje Peter Darovec súborom próz, *Knihe jemnosti a štýlu Mladý Dónč* (1993) a *Knihe skúšky a porozumenia Sekerou a nožom* (1999).

Peter Darovec neobchádza ani Pišťankovými textami podnietené diskusie o tom, čo je a čo už (hodnotou, estetikou, etikou, tradíciou) nemožno označiť za umeleckú literatúru, ale i to, kto a čo stojí za odmietnutím textov zo súboru *Sekerou a nožom* pri odporúčaní, aby bol jeho text zaradený do povinnej lektúry slovenských stredoškôľakov.

Úspornejšie zdôvodní Peter Darovec svoj postup i prístup k textom, teda prečo sa venuje referenčne, ale s prehľadom a poznávacou pointou prozaickým textom, ktoré zaradil do častí *Knihy iné: Skazky o Vladovi, Roger Krowiak, Traktoristi a buzeranti a ďalšie; Kniha tak trochu mimochodom: Neva; Kniha pokusu o zmenu: Rukojemník. Lokomotíva v daždi*. Tieto prozaické texty upozorňujú znova na žánrový hybrid, na rásne nazeracie posuny v prozaickom „geste voči svetu“³.

Peter Darovec spája jednotlivé kompozičné bloky venované aktivitám Petra Pišťanka s jeho publicistikou aktivitou. Najskôr preto naznačuje, že „*Pišťankovo osobnostné angažmán v publicistických žánroch si všimla aj dobová kritika*“ (s. 197), čo nasmeruje voči hodnotovo scelujúcemu poznatku, „*Pišťanek nebol ani v svojich prózach žiadnym insitným „naturščikom“, ale skutočne zorientovaným autorom, ktorý presne vedel, čo píše*“ (s. 191).

Pišťankov osobnostný portrét, popri rozhladenosti, vášnivom rozprávačstve o filme, hudbe, literatúre, popri svojskom a svojbytnom (zne) zvažovaní žitej reality, či popri odvahe vybočiť zo spoločenskej a literárnej konvencie a pri invenčnom pohrávaní sa s tradíciami raz ich navrhovaním, rozohrávaním, inokedy dostupnými prejavmi nelichotivého karikovania, alebo tematizovaním, či beletrizovaním seba a svojho súkromia, pri porušovaní akceptovaných literárnych pravidiel (s. 177) mal aj neliterárnu predstavu o jestvovaní pevných sociálnych, rodinných a ci-

3 Túto informáciu exponovania a postupného odstupovania v Pišťankovej stratégii pripomína Peter Darovec už pri súbore *Sekerou a nožom*. Spája ju s Pišťankovou ambíciou z roku 1981, vtedy sa chystal vypracovať „umelecký manifest“ pre spoločnosť mladých literátov sústredených do SOLKRP – Slovenská obrodnená lyrizovaná sociálno-kritická realistická próz; Pišťankom zamýšľaný manifest sa nestal skutočnosťou, spoločenstvo literátov doznieva v roku 1984. DAROVEC, Peter: *On, Pišťanek*. Op. cit., s. 151.

tových vzťahov a chlapčenskú záľubu v naivných príbehoch, ale vždy svoje okolie dokázal zahrnúť a prekvapiť šírkou svojej všestrannej zorientovanosti a rozhladenosti.

Oporu pre tieto všeľudské aj jedinečné polohy Petra Pišťanka našiel Peter Darovec v dvoch častiach publikácie, ktoré nazval *O ňom, o Pišťankovi. Namiesto záveru a On, Pišťanek, v čase. Kalendárium*. Dôveru v poznanie literárnej kritiky, ktorú Peter Darovec zvýraznil v publikácii početnými a platnými odkazmi pod čiarou na výpoveď, postreh, sentenciu tej či inej, v danej dobe a pre neho relevantnej literárnokritickej výpovede, doplnili sondy do vzájomného osobného alebo odborného kontaktu, o ktoré sa s Petrom Darovcom a vlastne aj s Petrom Pišťankom a čitateľmi podelili Dušan Taragel, Vladimír Barborík, Tim Beasley-Murray, Pavel Matejovič, Igor Otčenáš, Zora Prušková, Zoltán Rédey, Peter Uličný a Pavel Vilikovský.

Publikáciu *On, Pišťanek* možno prijať ako retrospektívu venovanú osobnosti a umeleckej hodnote tvorby Petra Pišťanka pre slovenskú kultúru a literatúru od jeho časopiseckých osemdesiatych a debutantských deväťdesiatych rokov. Spôsob, akým Peter Darovec o Pišťankovi vypovedá, nezvratne dokladá, že slovenská literárna kritika v deväťdesiatych rokoch profesijne hodnotne jestvovala, odborne sondaovala v jedinečnosti jeho tvorby. Peter Darovec o „tom všetkom“ vypovedá poučene, zaujato, zaujímavo, a tak, že *On, Pišťanek* sa zmení na pozvanie čítať Darovcovu publikáciu aj prózu Petra Pišťanka ako dvojpríbeh nasýtený poznaním a porozumením, uznaním a rešpektom voči autorovi prózy a rovným dielom voči jeho vykladačovi, jeho schopnosti pozorovať, pomenovať a formovať z odstupu času literárnu hodnotu ako celok pre budúcich poučených alebo nadšených čitateľov próz Petra Pišťanka.

prof. PhDr. Viera Žemberová, CSc.

Filozofická fakulta, Prešovská univerzita v Prešove
17. novembra č. 1, 080 78 Prešov, Slovensko
viazember@gmail.com

Toto dílo lze užit v souladu s licenčními podmínkami Creative Commons BY-SA 4.0 International (<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode>). Uvedené se nevztahuje na díla či prvky (např. obrazovou či fotografickou dokumentaci), které jsou v díle užity na základě smluvní licence nebo výjimky či omezení příslušných práv.